

کودکان شفاهی نگار

راهکاری برای نهادینه‌سازی فرهنگ ایثار و شهادت در اندیشه و نگرش کودکان با بهره‌گیری از

تاریخ شفاهی

سعید سالاری^۱

چکیده

پرسش اساسی در این نوشتار آن است که چگونه می‌توان از راه به کارگیری و همکاری در تاریخ شفاهی به گسترش و بالندگی فرهنگ ایثار و شهادت در میان کودکان و نوآموزان دبستانی دست یافت؟ دیدگاه‌های گوناگونی برای گسترش این فرهنگ پیش از کاربرد تاریخ شفاهی پیشنهاد شده است؛ از این‌رو، کارهای آموزشی گسترش‌یافته‌ی آموزشگاه‌ها بر آنها استوار شده‌اند که در میان آنها دیدگاه‌های «تحویلی‌نگر» جایگاه مهمی دارند. این دیدگاه‌ها بر این باور سفارش می‌کنند که آموزش رویدادهای پنداشتی (امور انتزاعی) در دوره‌ی کودکی انجام‌پذیر و کارآمد نیست. انگاره‌ی پیشنهادی و بنیادین نوشتار حاضر آن است که کارهای ارزشی را با آنکه کارها و رویدادهایی آشکارا پنداشتی (انتزاعی) هستند، می‌توان با رویکرد و ساختار کنش‌گری همزیست‌گامی (اجتماعی) و درون‌گروهی (چه به صورت سرپرستی و چه همراهی) به گونه‌ای سازنده در دوره‌ی کودکی آموزش داد (کودک کنش‌گر در برابر کودک شنوا)، گفتن این نکته ضروری است که این شیوه، رویارویی گونه‌ی آموزشگاهی و گسترش‌یافته‌ی پیشین و امروزی است که امروزه همچنان در آموزشگاه‌های کشور ما برپای است. این روش با نگاه بر روان‌پویایی‌پذیری کودکان و توان همراهی و همکاری در گروه‌ها و همچنین گرایش به کنش‌ورزی در پهنه و میدان‌های همزیستگاه (جامعه) به همراه نیاز به دیده شدن در دوره‌ی کودکی ساخته شده است. بر همین اساس، تلاش می‌شود بر بنیادی انگاره‌ای - نمونه‌ای و در کوششی خردورزانه، نمونه‌ها و راهکارهایی برای این جستار، در زمینه‌ی برنامه‌ی آموزشی و گسترش و نهادینه‌سازی ایثار و بالیدن به ایثارگری از راه به کارگیری تاریخ شفاهی و توان آن، ارائه شود. ایثار در پیوند با برنامه‌ی آموزشی و یادگیری در تاریخ شفاهی از دو سوی کارساز است: ۱)

---

^۱ - دانشجوی کارشناس ارشد تاریخ و تمدن ملل اسلامی دانشگاه تهران

ره‌آورد ۲) فرایند. ایثار از سوی رهاورد تاریخ شفاهی، پیشامد و رخدادی را نشان می‌دهد که در جهان بیرون تجلی یافته است و با نشان دادن آن تجلی برای دیگران همانا می‌توان چشم به راه یا دوست‌دار پیشامد آن در آینده نیز بود. ایثار از سوی فرایند تاریخ شفاهی، کنشی را نشان می‌دهد که دست‌اندرکاران آن، با انجام کار تاریخ شفاهی به ایثار و شهادت وابستگی می‌یابند که پیش‌نیازها و پیامدهایی دارد. این فرایند، گونه‌ای از زیستن را نشان می‌دهد که آمیخته‌ای از آگاهی در دسترس و آگاهی دست‌یافتنی است. چنین شیوه‌ای از کنش، فرهنگ‌سازی و آموزش پویا نامیده می‌شود و ویژگی‌هایی دارد که ساختارچینی و نهادینه‌سازی آن از راه دگرسانی برنامه‌های یادگیری و یاددهی آموزشگاهی است.

کلیدواژه‌ها: تاریخ شفاهی، ایثار و شهادت، آموزش ارزش‌ها، کنش‌وری، کودک شفاهی‌نگار

شناسایی موضوع

بعضی از پژوهش‌گران رفتارشناسی کودکان و نظریه‌پردازان آموزشی - پرورشی برای نونهالان، از چند رویکرد کلان در زمینه‌ی آموزش و رساندن ارزش‌ها سخن گفته‌اند؛ رویکردهایی، چون: فرهنگی، هنری، آمیزه‌ای، شناختی، کنش‌وری (مهرمحمدی، ۱۳۹۱: ۸۰). ما نیز براساس این بخش‌بندی برآنیم تا نشان دهیم با به کارگیری کنش‌وری تاریخ شفاهی و همکاری کودک یا نوآموز در این زمینه (فرایند) و نمایش کار هنری تاریخ شفاهی با درونمایه‌ی ایثار و شهادت که ساخته‌ی تعدادی نوآموز و کودک است (رهاورد) می‌شود به نهادینه‌سازی فرهنگ ایثار و شهادت در اندیشه و نگرش نونهالان پرداخت.

انگیزه و نیازسنجی

این پژوهش در جست‌وجوی تبیین و بازشناسی نقش و نسبت تاریخ شفاهی در ثبت و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت است. انگیزه‌ی آن نیز برخاسته از دو گروه واژه‌ی تاریخ شفاهی و ایثار و شهادت است که سال‌هاست اندیشه‌ی نگارنده را به خود واداشته و به هر یک وابستگی ویژه‌ای در خود می‌بیند که پاسخ‌گویی و پای‌بندی به برداشتن کمبود و دشواری در راه شناخت و شناساندن آنها براساس توان و دانش خویش، از آن دسته است. در روشن‌نمایی نیازسنجی این پژوهش نیز باید به ارزش و ضرورت گسترش و نهادینه‌سازی فرهنگ ایثار و شهادت برای بالا بردن و ارجمندسازی روح آدمی و بایستگی و نیاز پرورش در سال‌های کودکی و نونهالی فرزندان این مرز و بوم نگاه کرد.

روش پژوهش و گردآوری داده‌ها

این پژوهش به روش نمونه‌بینی و کتابخانه‌ای است که نخست با بررسی نمونه کارهای رُخ داده در دیگر کشورها و بازبینی آنها، با سامان‌دهی یک ساختار بهینه، به نگارش، پایه‌ریزی دانشین و فراکوی آن از بُن‌مایه‌ها و یافته‌های کتابخانه‌ای و اینگاره‌ای پرداخته‌ایم. در گردآوری داده‌های وابسته به کودکان و تاریخ شفاهی از پروژه‌های بَرخَط و آنلاین که در دست انجام است، بهره برده‌ایم.

شناخت واژگان پژوهش

تاریخ شفاهی: یکی از شیوه‌های پژوهش در تاریخ است و به گزارش، بازگویی و شناسایی رخدادها و پیشامدهای تاریخی براساس دیدگاه‌ها، شنیده‌ها و کارکرد بینندگان و کنش‌گران آن رویدادها می‌پردازد. تاریخ شفاهی چنانچه به نگارش درآید نیز ساختاری گفتاری دارد.

فرایند تاریخ شفاهی: در فرایند گفت‌وگو و مصاحبه‌ی تاریخ شفاهی دو کنش‌گر مصاحبه‌کننده و بازگوکننده پیوندی تنگاتنگ می‌یابند و گفت‌وگوکننده در جایگاه یک شنونده‌ی آگاه، پویا و هشیار چهره‌ای تأثیرگذار دارد تا گفت‌وگویشونده (راوی)، آرام و بی‌نگرانی، دیدگاه‌ها و شنیده‌های خود را بیان کند.

ره‌آورد تاریخ شفاهی: آنچه در گفتمان رودررو، گفت‌وگوگر و بازگوکننده با به کارگیری شیوه‌های درست و استاندارد مصاحبه‌ی تاریخ شفاهی به آشکار شدن گوشه‌های پنهان تاریخ و بازسازی دوباره‌ی آن می‌انجامد و به صورت فیلم، آوا یا نگاشته بیرون می‌آید.

کودک شفاهی‌کار: کودک و نونهالی که در فرایند کار تاریخ شفاهی در جایگاه یک گفت‌وگوگر با دانسته‌های از پیش آموخته، ذهنی هشیار و رفتاری پویا به گرفتن داده و آگاهی‌های تاریخی در جستاری ویژه از گفت‌وگویشونده می‌پردازد. ایثار: واژه‌ی ایثار بر وزن افعال از ریشه‌ی «اثر» به معنای «مقدم داشتن دیگری بر خود» «برگزیدن» و «برتری دادن» است. (فرهنگ واژگان دهخدا، ایثار) این واژه در اصطلاح به معنای پیش داشتن دیگری بر خود در کسب سود و بهره یا پرهیز از آسیب و زیانی است که بالاترین برادری و دوستی میان دو کس را نشان می‌دهد.

شهادت: این واژه در این پژوهش همان کشته شدن در راه خداست.

بازنمایی جستارها

رویکرد هنری

رویکرد هنری، به کارگیری توانایی بی‌همتا و همچنین نادیده‌ی هنر در آموزش ارزش‌ها و نهادینه ساختن آنهاست. هنر دارای چنان نیرویی است که می‌تواند آموزش در تمام زمینه‌ها را با برخورداری از کارایی افزون‌تر دگرگون سازد و الگوی دیگری را در زمینه‌ی آموزش و پرورش برپا کند (مهرمحمدی، ۱۳۹۱: ۸۶). از معروف‌ترین افراد آموزش و پرورش هم‌روزگار ما که به گونه‌ای آزادانه به این موضوع روی آورده است، هری برودی^۲ است. وی فرای اینکه در گروه نامدارترین اندیشمندان آموزش و پرورش در زمینه‌ی پرورش هنری است و باور دارد که این سویه از پرورش باید از کناره به درون برنامه‌های درسی و آموزشی بازگردد (برودی، ۱۹۷۷: ۶۳۱-۶۳۷)، در نوشته‌ای ویژه جایگاه هنر در پرورش ارزشی و منشی را روشن می‌سازد. برودی در این کار، «ارزش‌گذاری بصیرت‌مندانه»^۳، از رویه‌ی امروزی در پرورش منشی و ارزشی خرده گرفته است و به درستی گرفتاری ناکارآمدی در این سویه از آموزش و پرورش را ریشه‌یابی و فراکاوی می‌کند (برودی، ۱۹۷۲: ۱۴۵). به نگرش وی این ناکارآمدی که کارآمدی دیگر ساختارهای آموزش پرورشی را با پرسش بنیادی روبه‌رو می‌سازد، از این است که پرورش منشی و اخلاقی با هدف رسیدن نوآموزان و دانش‌آموزان به ارزش‌گذاری بینش‌مندانه‌ی ارزش‌ها در دستور کار نبوده است. در بازنمایی این شایستگی او به دو شناسه، شناخت‌نگری (با نظری) و اندیشه‌ای و پیوند روانی و عاطفی با ارزش دلخواه توجه می‌کند و در پی آن می‌گوید که نظام‌های آموزشی همواره توجه خود را بر یکی از این دو شناسه گذارده و از این‌رو، کارآمدی شایسته‌ای نداشته‌اند، بدین‌سان که یا برداشت و شناخت، آرمان انگاشته شده که رفتار و کنش‌گری را در پی ندارد یا کارایی روانی و عاطفی را کانون توجه قرار داده که کارکرد بی‌بینش و گاهی آسیب‌زا را به همراه داشته است. با این همه، آنچه باید پسندیده انگاشته شود، رفتاری است که از «پشتوانه‌ی هم‌زمان عاطفی و شناختی»^۴ برخوردار باشد (برودی، ۱۹۸۷: ۲۰۵) یا به گفته‌ی برودی، براساس ارزش‌گذاری بینش‌مندانه باشد. این جایگاه پسندشده به باور وی فقط از راه به کارگیری هنر به دست می‌آید. نگرش وی از هنر نیز همان بهره‌وری از کار هنری است. رویارویی با کار هنری با انگیزه‌های سه‌گانه‌ی اندریافت (ادراک) کیفیت حسی^۵، ادراک

---

^۲ - Harry Broudy

^۳ - *The Enlightened cherishing*

^۴ - *cognitive feeling/ feeling full cognition*

^۵ - *sensory qualities*

کیفیت صوری^۶ و ادراک معنای پنهان^۷ رخ می‌دهد. بالاترین رده‌ی ادراک یا ژرف‌ترین آن، ادراک و اندریافت معانی پنهان یا دریافت معناست که چنانچه کار هنری پیرامون معنای ارزشی پدید آید، ادراک معنای نهفته در آن از همان کیفیت ارزش‌گذاری بینش‌مندانه برخوردار خواهد شد. ذکر این نکته نیز ضروری است که دریافت ارزش‌ها با چنین کیفیتی، به‌ویژه در زمانه‌ی کنونی که پیوندها و هم‌کنشی‌های فرامرزی به گونه‌ای بدون پیشینه افزایش یافته و برجسب «دهکده‌ی جهانی»^۸ را برای شناساندن این زمانه برانزده‌تر از پیش ساخته است، باعث پدید آوردن پیش‌گیری ارزشی شده و از این نظر جایگاه مهمی می‌یابد.

اندیشمند دیگری که از کارهای او در جایگاه پشتوانه‌ی این رویکرد در پرورش ارزشی می‌توان سود جست، دیوید پرکینز^۹، روان‌شناس شناخته‌شده‌ای است که به گونه‌ی آشکاری درباره‌ی پرورش هنری نظریه‌پردازی کرده است. او در کار وابسته به این جستار، «چشم هوشمند»^{۱۰} (پرکینز، ۱۹۹۴: ۵۷) آسیب‌شناسی ادراک و دریافت انسانی را بررسی می‌کند و این ادراک نارسا و دارای کاستی را پدیده‌ای از چهار ویژگی یا آفت اندیشه بازمی‌خواند. این آفت‌ها یا به گفته‌ای درست‌تر، دام‌های اندیش‌گری^{۱۱} بر این اساس‌اند: شتاب‌زدگی در ادراک، شلختگی در ادراک، مرزبسته‌نگری در ادراک و همچنین تار و ناروشن بودن اندیشه. پرکینز راه برون‌رفت از این دام‌ها را به کارگیری کارهای هنری در پرورش اندریافت و ادراک انسانی دانسته است و آمادگی دستیابی به ادراک ژرف و بی‌کاستی را از توجه و درنگ در کارهای هنری دست‌یافتنی می‌داند. این نیز برای آن است که کار هنری برابر شناسه و بر پایه‌ی ویژگی سرشتی خود دارای معانی مبهم و نیازمند هویداسازی است. کار هنری از آن نظر هنری شناخته می‌شود که معنا و انگیزه‌ای را رسا و آشکارا به بیننده یا خواننده نمی‌دهد و شنونده یا بیننده باید با بهره‌جویی به درنگ و ژرفانگری یا به گفته‌ی او با یاری‌گیری از «هوش درنگی»^{۱۲}، به رمزگشایی از معانی دست یابد. این بایسته را می‌توان به گونه‌ای از ادراک و اندریافت ژرف نیز پیوند داد، بدین سبب می‌توان از آمیختن دیدگاه برودی و پرکینز به دریافت درست‌تری از رویکرد هنری در پرورش ارزشی رسید که در اولی بیشتر روشن‌سازی نگرشی جستار یافت شده و در دومی چگونگی آن را می‌توان یافت.

---

⁶ - formal qualities

⁷ - Expressive qualities

⁸ - Global Village

⁹ - Perkins

¹⁰ - The Intelligent Eye

¹¹ - Thinking traps

¹² - Reflective intelligence

مهم‌ترین چالش‌هایی که انجام این رویکرد را با دشواری روبه‌رو می‌کند، بر این اساس‌اند: (مهرمحمدی، ۱۳۹۱: ۸۸)

- آفت شتاب‌زدگی و ناهمراهی در فرهنگ همگانی

- شتاب‌زدگی در فرایند پرورش و نگاه بسیار به بهره‌وری

رویکرد کنش‌وری

رویکرد کنش‌وری، هنگامه آزمودن و ورزیدگی بی‌میانجی، بر پایه‌ی ارزش اخلاقی دلخواه که در اینجا ایثار و شهادت است را فراهم می‌کند. به دیگر سخن، زمینه‌ی آموزشی باید آگاهانه مطابق با فراهم‌سازی هنگامه‌هایی باشد که آن ویژگی دلخواه یا ارزش، به جایگاه نمود برسد و دانش‌آموز این کنش و ورزیدگی، کارکردی ارزش‌مند را نیز به اندوخته‌های خود از روزگار آموزشی بیفزاید (همان: ۹۱). آیزنر^{۱۳} از اندیشمندان معروف آموزش و پرورش است که در یکی از نوشته‌های خود در پاسخ به این پرسش که دانش‌آموزان را با کدام شایستگی‌ها باید روانه‌ی هم‌زیستگاه و جامعه کرد، پنج شایستگی را روشن می‌سازد (آیزنر، ۲۰۰۴: ۱۱۰). یکی از این شایستگی‌ها که با گفتار این پژوهش همبستگی دارد، یاری‌رسانی (و کنش‌وری) اجتماعی^{۱۴} است که به باور وی باید برای رهایی از گزند نسل‌های نو به تنهایی‌گرایی بیش از اندازه و آسیب‌زا، در دستور کار ساختارهای آموزش و پرورش جای گیرد. در روشن‌سازی بسته به چگونگی دستیابی به این شایستگی، آن‌گونه که امید می‌رود، آیزنر کنش‌های کارکردی و پذیرش همکاری در نهادهای همگانی و سودرسان به جامعه را در چارچوب برنامه‌های درسی سفارش می‌کند. از میان کشورهای که در زمینه‌ی همراهی با این رویکرد آموخته‌های سودمندی دارند می‌توان از چین و ژاپن و در زمینه‌ی به کارگیری کودکان در تاریخ شفاهی، به گونه‌ای ویژه از ایالات متحده نام برد.

چین، همچون یک کشور سوسیالیستی که بر پایه‌ی جهان‌بینی چیره بر آن، به اصالت منافع جمع و بهره‌وری همه و برتری داشتن آن به بهره‌وری فرد نگاه ویژه‌ای دارد، در برنامه‌ی درسی دانش‌آموزان بخش‌های زمانی چشم‌گیری را به گسترش یاری‌رسانی اجتماعی (در جایگاه کنش‌ور کردن کودکان) اختصاص داده و در نهادینه ساختن این ارزش، با بهره‌جویی از این نمونه راهبردها تلاش می‌کند (مهرمحمدی، ۱۳۹۱: ۹۱).

¹³ - Eisner

¹⁴ - social service

ژاپن با پشتیبانی فرهنگ ویژه‌ی خود، این رویکرد را در زمینه‌ی نهادینه کردن ارزش‌های دگردوستی و نگرش دگرستانی (برای نمونه در اینجا، آن‌گونه رفتار و نگرشی که یک کودک با یک رزمنده و جانباز جنگی از خود بروز می‌دهد) به کار می‌گیرد (همان: همچنین، www.tes.co.uk) و با بهره‌گیری از شیوه‌های چشم‌گیر و کارایی، این ارزش‌ها را که در اینجا فرهنگ ایثار و شهادت است، اجرا می‌کند.

چالش‌های انجام این رویکرد، بیرونی و درونی هستند. چالش‌های بیرونی را هم می‌توان دو گونه دانست:

- نداشتن نگاه خوب سازمان‌ها و نهادها به این رویکرد به انگیزه‌ی کم‌سال بودن دانش‌آموزان و کارکرد کم‌بهره‌ی این

نوآموزان

- نبود نهادها و سازمان‌های شایسته در کارهای پرورشی وابسته به آموزشگاه‌ها

در بررسی چالش‌های درونی هم می‌توان در جایگاه شایسته نگذاشتن این‌گونه برنامه‌ها برای کم‌ارزش شناخته

شدنشان در آموزشگاه‌ها را بیان کرد.

جایگاه ایثار و شهادت

ایثار و شهادت را می‌توان فرای همبستگی‌شان در جایگاه دو پنداره‌ی جدا از یکدیگر نیز بررسی کرد. از این نظر، نسبت

ایثار و شهادت با یکدیگر جای درنگ دارد که نسبتی راستایی و طولی است نه کناری و عرضی. ایثار دارای گونه‌ها و از

دید رده‌ها دارای پایه‌هایی است. ایثار دارای گونه‌هایی است، ولی شهادت از یگانگی برخوردار است. شهادت، بالاترین پایه

و رده‌ی ایثار است که از راه‌های گوناگونی به دست می‌آید (موسی‌پور، ۱۳۹۱: ۱۱۰). و باید دانست که مواجهه‌ی تاریخ

شفاهی و کودک شفاهی کار با این دو جستار، هم رویه‌ی دستاوردی و هم رویه‌ی فرایندی دارد.

ساختار برنامه‌ی درسی آموزش ایثار و شهادت برای کودکان

۱- دیدگاه برنامه‌ی درسی ایثار و شهادت با به کارگیری تاریخ شفاهی

در دیدگاه برنامه‌ی درسی ایثار و شهادت بر دو رویه‌ی بنیادی آموزش هنگامه‌ی کودکی، ساختن پرسش در اندیشه‌ی

کودک (انگیزه‌ی پی‌گیری) و کنش‌ورزی (پویایی کارکردی) به گونه‌ای وابسته توجه می‌شود. این دو، کارهای

جدایی‌ناپذیر آموزش ایثار و شهادت و با نگاهی فراگیر ارزش‌ها هستند.

در دیدگاه برنامه‌ی درسی ایثار و شهادت بر پایه‌ی تاریخ شفاهی، بنیان‌های زیر در کنش و نگرش برنامه‌ریز درسی جای دارد:

- آموزش غیرمستقیم
- نشان دادن نمونه‌های شگفت‌انگیز
- نشان دادن نمونه‌های گوناگون قومی فرهنگی
- نشان دادن نمونه‌های وابسته
- فراهم‌سازی هنگامه‌های گوناگون
- کشاندن انگیزه‌ی نوآموز به سوی پویش گروهی

۲- آرمان‌های برنامه‌ی درسی ایثار و شهادت با بهره از تاریخ شفاهی

آرمان‌ها و خواسته‌هایی که در برنامه‌ی درسی ایثار و شهادت با بهره از تاریخ شفاهی پی‌گیری می‌شود، گوناگون است، اما در این برنامه‌ی درسی برای آموزش در هنگامه‌ی کودکی، آرمان‌های زیر پیشنهاد می‌شود: (همان: ۱۱۷)

- آشنایی با جستار و درونمایه‌ی ایثار و شهادت، چه در پیکر دستاورد و چه در ساختار یک فرایند
- شناخت گونه‌های ایثار و راه‌های ناهمسان شهادت
- گرایش به ایثار و شهادت (ایثارگری و شهادت‌خواهی)
- توانایی در شناخت جایگاه‌ها و کارکردهای ایثارگری و شهادت‌خواهی

ترویج و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت

در کوشش برای آموزش، ترویج و گسترش «ایثار و شهادت» در جایگاه نگرش و رفتار، رو نمودن به دو روش این نگرش یا رفتار صحیح است:

- همچون رهاورد: هنگامی که از ایثار و شهادت در قالب یک رهاورد یاد می‌شود، آنچه به دست می‌آید و آشکار می‌گردد، در پهنه‌ی بررسی و دیده شدن جای می‌گیرد. روش رهاوردی به پدیده‌ای روشن برمی‌گردد که نمود یافته و در جهان بیرون جای بازشناسی دارد و این توان را دارد که کسی در همان زمان از آن بهره‌مند شود و یا رخدادی باشد که نشانه‌های خود را در زمانی دیگر آشکار کند. براساس آنچه پیش‌تر گفته شد، در اینجا در پی یک نگاه هنری و از جایگاه

کودکان و نوآموزان تماشاچی و بیننده و نه کنش‌ورانه، به کار برآمده از تاریخ شفاهی هستیم، هرچند پرسش‌گران و مصاحبه‌گران آن کار هنری خود کودک هستند. سرنام و موضوع این کار در گستره‌ی ایثار و شهادت است. این کار تاریخ شفاهی که به دست تعدادی کودک فراهم آمده و در پی نشان دادن آن به دیگر کودکان و همسالانشان هستیم، دو آرمان با خود دارد:

۱- نشان دادن و ترویج درونمایه‌ی آن کار تاریخ شفاهی که همان ایثار و شهادت است (با توجه به اینکه سازندگان آن خود کودک و نوآموز هستند، بر بیننده‌ی هم‌سال اثرگذاری بیشتری خواهد داشت).

۲- برانگیختن انگیزش و شور دیگر کودکان با نشان دادن کار ساخته‌شده به دست کودکان شفاهی کار برای به پوشش انداختن آنان جهت ساخت اینچنین کاری (که باید در راه اندیشه‌های ایثار و شهادت برنامه‌ریزی شود).

- همچون فرایند: هنگامی که از ایثار و شهادت در قالب یک فرایند یاد می‌شود، کنشی مورد توجه است که در زمان جریان دارد و با چندین کار پی‌درپی در پیوند است. این روش از پنداره، کار و کنشی را آشکار می‌کند. ایثارگری و شهادت‌خواهی از بهر درگیر شدن در این کنش به دست می‌آید و می‌توان گفت که در این بخش، کار و بستر کاری، آرام آرام نگرش و سرشت رفتاری کنش‌گر را دگرگون می‌کند و کودک شفاهی کار در پیوند دینی - میهنی خویش یک وابستگی پیوسته به کارکرد در زمینه‌ی ایثار و شهادت برای رویش خویشتن و جامعه برداشت می‌کند. در اینجا گونه‌ای از بودن در میان است و ویژگی منشی محسوب می‌شود، ویژگی‌ای که جوشان و پویاست و دستاوردهایی با خود دارد، چه برای کنش‌ور و چه برای دیگران. (بینندگان کار شفاهی به دست آمده) در این بخش نیز همان‌گونه که از نام فرایند برمی‌آید، باید به آماده‌سازی، پرورش، روشن‌گری و آموزش‌های نخستین به کودکانی که می‌خواهیم آنها را به گفت‌وگو و مصاحبه و ساخت کار شفاهی بفرستیم، بپردازیم. این کار شفاهی که انگیزه و آرمان آن ایثار و شهادت است، در آماده‌سازی و رویارویی کودک شفاهی کار با ایثارگران یا وابستگان شهید به دست می‌آید.

چگونگی آگاه‌شدن از دستاوردهای به کارگیری تاریخ شفاهی در ترویج ایثار و شهادت

آگاهی از برنامه‌ی درسی ایثار از سویی، جایگاه ارزش‌مندی دارد و از سویی دیگر، از خرده‌سنجی بسیاری برخوردار است. سنجش جستارهای ارزشی و ایمانی که وابستگی میان انسان و خدا را روشن می‌کند، جواز آن نیز با گمانه‌زنی همراه

است، ولی در فرایند پرورشی، آگاهی از دستاوردهاست که سوبه‌های آینده و پسین کار را روشن کرده و برمی‌گزیند. آنچه در کوشش برای آگاه شدن از پیامدهای برنامه‌ی ایثار جای تأمل دارد، چند مورد زیر است:

- دستاوردها را باید اندازه گرفت تا به بودن آنها و توانشان پی‌برد؛ یک کنش در یک جای ویژه، یک برداشت مثبت از یادکرد یک نمونه، یک گرایش به انجام کاری و...

- دستاوردها را باید در همهی همراهی‌کنندگان در کار تاریخ شفاهی با انگیزه‌ی ایثار و شهادت جست‌وجو کرد، در پیام‌آوران بیش از بینندگان و در سرپرستان پروژه بیش از کودکان باید ایثار را دید. بنابراین، پیش از کوشش برای آموزش تاریخ شفاهی به نوآموزان، باید در پی پرورش سرپرستان و آموزگاران بود و دیگر نیروهای انسانی را پرورش داد.

- برای آشکارسازی گسترده، زمان نیاز است. باید گذاشت تا نمونه‌های کنش برخاسته از تاریخ شفاهی در هر جا که رخ داده‌اند، هویدا گردد، نه آنچه در تنگنای آموزشگاه‌هاست. اگر ایثار کاری ارجمند است، باید آن را در سراسر زندگی کودک و نوآموز جست‌وجو کرد و در هر جا خود را نشان داد، باید آن را پاس داشت. به آشکار شدن دیرهنگام باید باور داشت؛ آموزش ایثار آن هم از راه نشان دادن گفت‌وگوی کودک شفاهی‌کار به دیگر هم‌سالان یا از راه به کارگیری کودک در فرایند تاریخ شفاهی، نیازمند بردباری برای دیدن نمودهای رفتاری و نگرشی آن است.

برایند

آموزش ایثار و شهادت در تاریخ شفاهی از افزارهای زندگی جمعی است. زندگی اجتماعی با آشکار شدن ایثار و شهادت از زیبایی‌های انسانی برخوردار می‌شود. این ویژگی انسانی از شایستگی‌های به دست‌آوردنی است که فرایندهای پرورشی در به نمود درآوردن آن کارایی دارند. گونه‌های بسیاری از پرورش را می‌توان شناسایی کرد، ولی پرورش پایه‌ای و سازمانی در جوامع امروزی دارای ارزش ویژه‌ای است. در پرورش رسمی، کوشش سازمان‌یافته‌ای برای کارایی دیده می‌شود که بر گونه‌های ناهمسانی از رویکردهای پرورشی پایه‌گذاری شده است. رویکردهای غالب بر آموزش ارزش‌ها در ساختار رسمی آموزش و پرورش ایران را می‌توان به دو دسته رویکرد مهندسی و رویکرد پرورشی تقسیم کرد. رویکرد مهندسی به دلیل ویژگی یگانه‌ی ساختاریافتگی، دارای توانایی‌های درخوری برای بزرگ‌نمایی است، ولی به آنچه بنیان شایسته‌ی پرورش ارزشی است که همان کنش بر پایه‌ی انگیزه می‌باشد، توجه ندارد (انگیزه و کنش، همان دو نکته‌ای است که رهاورد و فرایند تاریخ شفاهی به شایستگی بسیار آنها را اجرا می‌کند).

آموزش ایثار و شهادت به کودکان و نوآموزان، با در نظر داشتن بنیان «کار بر پایه‌ی انگیزه» و براساس دو رویکرد هنری و کنش‌وری پی‌گیری شد. این پایه‌ها و گفتارهای نگرشی به پیشنهاد به کارگیری از تاریخ شفاهی در قالب هنر یا در قالب کنش رسید. در دیدگاه برنامه‌ی تاریخ شفاهی ایثار و شهادت، نگاه هم‌زمان به آموزش کودک و کنش‌مندسازی و انگیزه‌مندسازی وی بود. در آرمان‌های این برنامه، پی‌گیری اندریافت (فهم) و آشکار شدن کارکرد نوآموز در راه ایثار و شهادت چه با پی‌گیری تاریخ شفاهی و چه کاری دیگر، جای دارد. در درونمایه‌ی برنامه‌ی تاریخ شفاهی ایثار و شهادت، به کارگیری از هنگامه‌های کنشی یا نگرشی دنبال می‌شود. همچنین در گفتار از پیامدها، نمود دیرنگام نشانه‌های برنامه‌ی تاریخ شفاهی ایثار و شهادت یادآوری شده است. این ساختار از سویی همه‌گیر است و به کارگیری آن در برنامه‌ریزی درسی آموزش ایثار و شهادت نیازمند به فرجام‌رسانی است و از سوی دیگر، کوششی نگرشی برای یکپارچگی اندوخته‌های گذشته و دانشی است که هنوز در آوردگاه اندوخته‌های ما آزموده نشده‌اند. از همین روی، چشم به راه آنیم که نخست این ضروری پایه‌ای مورد توجه سخن‌سنان قرارگیرد تا کاستی‌های نگرشی آن آشکار شود و سپس به آزمون کنش‌ورزان میدان تاریخ شفاهی ایثار و شهادت سپرده شود تا با سنجی اندوخته‌های کاری آنان ناسره‌های آن مشخص شود.

یکی از نمونه برنامه‌های به کارگیری کودکان و نونهالان در روند تاریخ شفاهی

نام برنامه: *Adult voices Children's Eyes* (صدای بزرگسالان، چشمان کودکان)

پایه‌گذار: *The African American Museum of Iowa* (موزه‌ی آفریقایی آمریکایی ایالت آیوا)

بنیان نخست: فراهم‌سازی یک پایگاه برای تاریخ پرجنبش آمریکایی آفریقایی ایالت آیوا

پایگاه: <http://www.blackiowa.org>

انگیزه و آرمان برنامه: گروه‌های تشکیل‌شده از دانش‌آموزان و نوجوانان از سراسر ایالت، پیشامدهای کمتر گفته شده‌ی آمریکایی آفریقایی آیوا را می‌شنوند و در چگونگی گردآوری آن، کار و کنش و همکاری می‌کنند. از این راه، نوآموزان و نوجوانان آیوا درباره‌ی تاریخ، میراث و فرهنگ خویش دانسته‌های بسیاری یاد می‌گیرند و ورزیدگی و کاردانی فراوانی درباره‌ی کارهای رسانه‌ای و ارتباطات و مصاحبه کردن به دست می‌آورند. این برنامه همکاری و کنش‌ورزی میان

نسل‌ها را در انجمن‌های شهرهایی، چون شورای بلافز، واترلو، کواد سیتیز، دِ موان، اِمز، کلینتون، دبیوک، ماسکتین و سیدار ریپدز بالا می‌برد.

زمینه‌های برنامه‌ی تاریخ شفاهی: در گفت‌وگوهای تاریخ شفاهی این برنامه، چهار جستار بررسی می‌شود:

- بررسی تبعیض فرهنگی - نژادی و یکپارچگی و اتحاد در آیوا

- شناخت چهره‌های معروف آمریکایی آفریقایی در ایالت آیوا

- بررسی کارکرد سازمان‌های حقوق مدنی در آیوا

- شناخت تاریخ مذهبی و کلیسایی آمریکایی - آفریقایی در آیوا

همکاران و پشتیبانان مالی و معنوی برنامه

بنیاد مؤسسه‌ی خدمات موزه و کتابخانه‌ی موزه‌ی آمریکا، ریچارد و مری جو استنلی، بنیاد انجمن گرتر سدار ریپدز، سرمایه‌گذاری انجمن بنیاد انجمن گرتر سدار ریپدز، سرمایه‌گذاری اهدایی نگهداشت تاریخی موروس وابسته به بنیاد انجمن گرتر سدار ریپدز، بنیاد همگانی میلز، جامعه‌ی تاریخی آیوا و سرمایه‌گذاری ویور ویتور به سرپرستی هیئت ناظران بخش لین.

منابع

- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳). *لغت‌نامه دهخدا*، زیر نظر محمد معین و جعفر شهیدی، تهران: دانشگاه تهران.

- موسی‌پور، نعمت‌الله (۱۳۹۱). «ترویج فرهنگ ایشار و شهادت به کمک برنامه‌ی درسی در دوره‌ی ابتدایی»، در *فصلنامه‌ی تحقیقات فرهنگی*، دوره‌ی پنجم، شماره‌ی ۳، ص ۱۱۰.

- مهرمحمدی، محمود (۱۳۹۱). «تیین و بازشناسی ظرفیت نظریه‌های ناظر به آموزش ارزش‌ها در نظام آموزشی از منظر اثربخشی»، در *فصلنامه‌ی نوآوری‌های آموزشی*، شماره‌ی ۴۶، ص ۸۰.

- Broudy, H.S. (1972). *The enlightened cherishing: An essay on aesthetic education. Urbana-Champaign: University of Illino is Press.*

- _____ (1977). *How basic is aesthetic education? Or is 'Rt the fourth R?*, *Language Arts*, September, 54 (6).
- _____ (1987). *The role of imagery in learning*. Los Angeles: *The Getty Education Institute for the Art*.
- Eisner, E (2004). *Preparing for today and tomorrow*. *Educational Leadership*, 61 (4).
- [http:// www.blackiowa.org/](http://www.blackiowa.org/)
- [http:// www.tes.co.uk/ article.aspx? Story Code = 6081830&s-cid=RESads- TTVvideos](http://www.tes.co.uk/article.aspx?StoryCode=6081830&s-cid=RESads-TTVvideos)
- Perkins, D (1994). *The intelligent eye: Learning to think by looking at art*. Los Angeles: *The Getty Education Institute for the Art*.